

Vörös és vörös*

(Krónikatöredék az 1980-as évekből)

SZÉTTEKINTÉS

„Vajon megtettem-e mindent, amivel magamnak tartozom? Jól játszottam-e a szerepemet?”

Stendhal

Szomjas Juli — miközben nem mondott le Reményiről — vigyázott, hagymázás álomba ne ringassa magát. A napok gyorsan múlnak. Aki csak nyavalyog, nem viszi semmire. De hát miért elégszik meg a legtöbb ember oly kevéssel? Régi, gimnáziumbeli osztálytársnője, Varga Juliska is fölbosszantotta, pedig igazán jót akart. Mindig tisztelte Julit, ő maga csúnyácska és butuska lány lévén, talán egy kicsit szerelmes is volt belé. Most megkereste, kinyomozta. Örökölt a nagyapjától, nyit a műút mellett egy butikot. Hívta Julit társnak: pénzt se kér, csak munkát és ötleteket. Juli lebilincselően bánná a vevőkkel, a propagandát — az ő képességeivel — megszervezhetné. Egy-kettőre lepipálnák a rátarti férfiakat, akik azt hiszik, üzlethez csak ők értenek... Julit sértette az ajánlat. Ha egy-két évre elfogadja a középszerűséget, menthetetlenül beleveszik. A mocsárban egy lépés is elég. A kereskedés alacsony rendű tevékenység: az így szerzett pénz nem dicsőség. Lehet, hogy Varga Juliska józan, de az ilyen józanság sose szül rendkívülit. Megszedné magát, de minden elsorvadna benne, ami csak ezután hivatott szárba szökkenni igazán...

Itt, Reményiéknél kell kihúzni az esztendőt, tanítgatni, nevelgetni a fiúkat. Helyet változtatni nem érdemes. Különbön sem mond le arról az élvezetről, hogy Reményi lelkét csiklandozza. S neki is jól esik Reményivel az izgalmas bújócska... Nem futamodni. Ebből a búvalbélelt ügyből talán mégiscsak ki lehet valamit hozni. Ha mást nem, tavasszal az egyetemi felvételt könnyítheti meg. Reményi e téren tett is ígéretet. Egy jó pásztor számon tartja, keze alól ki, hova kerül. Azt mondta, ha Juli valóban megfelel, ő a támogatást nem szégyelli, sőt, kötelessége. Három-négy szálon is elindul majd, egy közülük csak beválik! Reményiné is csatlakozott, az unokafivérét emlegette, aki Szabadváron a szakszervezetek megyei tanácsának a titkára. Reményiné végeredményben roppant elégedett volt Julival. Kisbalázs jó minősítéssel ment át a pótvizsgán, általános ámulattól övezve. Reményi lüktető, de szorosan lekötözött szerelmét fokozta a fiai és Szomjas Júlia kétségbevonhatatlan bensőséges viszonya; négyük látványa, az idillikus csoportkép. Elhatározta, addig is, amíg Julit az egyetemre fölveszik, minden tőle telhetőt megad neki: tartalékot a száraz évekre, a kétségbeesés, a csüggedés óráira. Reményinek kevés ideje volt. Korán kelt, mint a „parasztok”. Reggeli áhítattal, istentisztelettel kezdődik a hétköznapi élet. Utána postabontás, s mindig jön a lelkészi hivatalba valaki... Kora délután temetés, később keresztelés vagy esküvő. Igehirdetés, a kislelvekre is kiterjedően. A környéken rendezett egyházi ünnepi alkalmakon is — természetesen — részt kellett vennie; egymást váltották az ökumenikus imahét, szeretetvendégségek, presbiteri konferenciák, diakóniai napok. És az ünnepek még ennél is zsúfoltabbak voltak. Az evangelizációra, a prédikációra komolyan készült. Az asszonykör foglalkozásait, a gyermekek és a konfirmálók oktatását magas színvonalon látta el. A jövedelmek kigazdálkodása nagyon is köznapi gon-

* Az író új kisregényének részlete

dokkal szembesítette. Sokan kaptak egyházi segítyt, és a templom karbantartása a növekvő árak mellett egyre többbe került. Reményi nem engedhette meg magának, hogy mindig szelíd és csöndes legyen — esetenként határozott, kemény fellépésével nyerte meg a világ képviselőinek együttműködését. Persze, egy-egy kis képességű pedagógus irigységét, áskálódását is el kellett viselnie.

Munkáját most sem hanyagolta el, betegségével győzködve. Juli és a gyerekek tanulhattak tőle. Szívósságot, diplomáciát, türelmet, önzetlenséget, az emberek előítélet-mentes szeretetét; nemes fölháborodását, szigorú kritikát olykor, és az igazi megbocsátás képességét minden őszinte bűnbánatra. De Reményi nem elégedett meg ezzel. A szellemi látókörüket kívánta tágítani. Fölfedeztetni részben legbelül, részben más síkon a halálszituációban is érvényes fogódzót. Ez a fogódzó óvta meg — végső soron — őt is ezen a próbáló nyáron. Kínok között, hullámok között, de megóvta. Ezt a küzdőképességet szerette volna Juliban is vizionálni.

Szomjas Juli bár szavait hibátlanul megjegyezte, — lelke köves talajáról a magot valamilye ördög mindig fölkapta. Reményi tanításából azt a neki tesző megállapítást szűrte le, hogy Reményinek ő mégiscsak nagyon fontos, és saját fontossága tudatában könnyebb a hátralévő hónapokat eltöltenie.

Reményi óvta a felszínes kapcsolatoktól, a látszattevékenységtől, a nyüzsgéstől, de Juli a csöndes kertből, a hajlíthatatlannak tetsző férfi mellől ki-kiszökdösött. Éppen Reményiné volt ebben szövetségese, Reményiné, aki végre be merte vallani magának, neki bizony a társági élet hiányzik. Amellett Reményi sem tudott minden fölösleges ügytől távolmaradni. Régebben a futballcsapat edzője volt; majd a könyvbarát bizottság elnöke, a Hazafias Népfront oszlopos tagja lett — s mint ilyen, néha cselekedhetett hasznosat is. Mindenesetre az „eseményekbe” szüntelenül bevonták.

Egy esemény — november hetedikével kapcsolva — ismét közeledett. A történelemnek újabb és újabb hősei bukkannak fel, ahogy a forradalmi láz lehiggad. Kik és miért, ne kutatunk, de tény: kinyomozták, Helesvay Elemér az egykori Istvánházán látta meg a napvilágot, az apjái volt az uradalom és a határ. Helesvay Elemér kései felfedeztetése azzal függött össze, hogy Helesvay csak úgy, pusztán humanitásból, hazaszeretetből, de minden szilárd elmélet és osztályalap nélkül szegült szembe a németekkel, mint hivatásos katonatiszt. Bebörtönözték, halálra ítélték, negyvenötben kiszabadították, ötvenben kitelepítették, ötvenháromban rehabilitálták, ötvenhatban kórházban halt meg, korai általános érlemeszesedésben. Hogy ennél többet is érdemelne, erre a hetvenes évek közepétől indult akció, mely napjainkra érett be. Érthető tehát a lelkesedés, amely az indítványt követte: november hetedike alkalmából neveztek el a Vörös Hadsereg utcát Helesvay Elemér útnak. Illetékes helyen mindössze annyit módosítottak, hogy ne a Vörös Hadsereg utca, hanem az Árpád utca kapjon új nevet. Nos, Szomjas Julit mindez aligha érintette volna, ha az eseményekre nem érkezik le Mohl elvtárs, aki jelenleg a különleges állami bizottság titkára, — ismert közéleti személy. De mivel leérkezését jelezte, Vám-szentistván fogadására ünnepséget szervezett. Reményit is felkérték a fogadó bizottságba.

Reményi bosszankodott. Véleményét nem rejtette véka alá: a szegény mártír ürügyén megint egy élő ünnepelnek. Lehurrogták; az udvariasság és vendégszeretet még nem személyi kultusz, különben is, egy „felső” ember csak a hasznukra lehet... Szép hagyomány, hogy az érkezőt csinos lány fogadja; népviseletben, nemzetiszínű szalaggal ékesített búzakenyérral. Ez a környék sosem volt jellegzetes népviseletéről híres. De a pesti Mohl elvtárs ezt — „ruharuha” — úgysem tudja megkülönböztetni. Szereztek egy aránylag szelíd jelmezt, s megindult a titkos versengés, ki bújjon bele. Véletlenül igazságos döntés született: mivel senkit nem akartak megsérteni a befolyásos helybeli szülők közül, Reményi javaslatára Szomjas Julit választották. Így aztán senki se acsarkodhat, hogy lám, a szülei tolták előre...

Szomjas Juli ezzel szokatlan szituációba csöppent. Bántotta ugyan a hiúságát, hogy mindössze egy mondatot szólhat, azt is a szavak szigorú rendjében, s az érkező „nagyfejest” már előre utálta. Mennyivel különb, mint ő, akinek meg kell előtte a fejét hajtania? A fogadás, az esemény mégsem volt további sorsa felől közömbös. A község főemberei között eleinte

elfogódottan mozgott, de hamarosan észrevette, elfogódottságra nincs oka, piros arccskáját szívesen és nyájasan paskolgták, bele is csíp egyik-másik. Negyed óra után remekül eltájékozódott. Nem tévesztette össze az elegáns pincéreket a fogadó bizottsággal. Megállapította, a pincérek sokkal finomabban viselkednek, mint akiket reflexszerűen körbekinálnak. Ez hát az a sokat emlegetett, bűbájos protokollmodor, amit a zseniális riporter olykor képes rípiyára zúzni...?

Ha erre volt kíváncsi, Mohl és kísérete kíváncsiságát maradéktalanul kielégítette. Mohl az életben sokkal, de sokkal közvetlenebb hatást keltett, mint a televízió képernyőjén, egy-egy szűkre vágott híradókockában. Divatlap-eleganciája nyugati politikusra emlékeztetett — a zokni és a nyakkendő színe azonos, a zakó karcsúsított, a nadrágszár nem leffeg. A felöltő modern; majdnem fiús a sötétkék bőrbetéttel. Mohl inkább öreg, mint fiatal. Inkább csúnya, mint jóképű. De ez férfinél nem számít. A légköre! A mosolygása... A baráti, szabályos és soha nem szertelen ölelése. A két csók jobbra-balra. S a nők közül egyedül Szomjas Julit csókolta meg. Citromos desodor illata volt. A kenyeret megtapogatta, szagolta, azt mondta, az anyja süttött ilyet utoljára, látszik, hogy nem a sütőipar... kacsintott, cinkosan.

A sleppből egy Julival körülbelül egyidős lány ugrott elő, a kenyeret szürke nylonzacskóba süllyesztette. Ez a lány a továbbiakban is magára vonta Szomjas Juli figyelmét. Antikot utánzó fehér csipkeblúz, harangszoknya fodorral, s oly rövid haj, mintha csak odafestették volna az erősen tojás alakú koponyára. Szorosan fölzárkózott Mohl mögé. Az országos KISZ-bizottság képviselőjeként mutatták be. Kezet nyújtott, s azután bal kezét is ráborította a kézfogásra, a keletkezett gubancot rázogatta, mintha csipcsipcsókát játszana. Sokat gyakorolhatta.

„Komikus! — gondolta Juli. — De senki se merné erre figyelmeztetni. És arra sem, hogy a harisnyája csupa sár. Miért ne próbáljam meg? Mohl is felverte, ahogy hirtelen kiszállt, a látyakot.”

Funkciója lejárt már, a diszebédre senki sem invitálta.

„Leköppöm magam — gondolta Szomjas Juli —, ha elsomfordálok, gyáván...”

A protokollon — a két program közötti váltás zűrzavarában — áttörte magát. Alig remegett a hangja. Nem is a nőt, Mohl elvtársat célozta meg.

— Bocsánat — mondta, és mosolygott, a nyakát kissé megdöntötte — mossuk le a nadrágaljat, nedves szivaccsal... Mielőtt rászáradna.

Mohl egy pillanatra megzavarodott, azután letekintett a lábaszárára. A KISZ-es lány automatikusan utánózta. Felsikkantott.

— Szintén sáros — bölintott Juli. — Segíthetek?

— Hát köszönöm! — Mohl megfogta Juli vállát, a rökönödött társasággal szembefordította. — Figyelemreméltó kislány... Mi is a neve?

„Szomjas Júlia, Szomjas Júlia”... — még el is ismételte. Juli pedig, miközben sürgött-forgott, készítette a szivacsot a mosdóba, látszólag összefüggés nélkül azt mondta Mohlnak, mindannyian emberek vagyunk, s a nagy emberek erénye a természetesség éppen...

A KISZ-es lány megjegyezte, lám, a fiatalágban még van őszinteség, Mohl elvtárs nem hiába pártolja a fiatalokat.

Juli beavatkozását Reményi feltűnési viselkedésnek ítélte, de a sikert kénytelen volt elismerni. Szomjas Julit községszerte emlegették. Idegenek szőlítették le az utcán, gratuláltak neki, néhányan nem hitték, hogy Mohl elvtárral nincs régebbi kapcsolata. Olyan is akadt, aki csak úgy, mellékesen, egy-egy megoldásra váró ügyét-baját elmesélte.

A területi KISZ-szervezet megkereste, méltatlankodtak, hogy Szomjas Juli a sodrásból kimaradt. Juli a szíves kapacitálásra azt felelte, eddig is tette, amire a tagsági könyv kötelez, de az uborkafára nem fog fölkapaszkodni az egyetemen se, csak vajha valami segítséggel oda bejutna...

Persze, a magas láng szükségszerűen megtermi a kormot. Kezdett a hév torzulni, az érdeklődés egyre inkább pletykává dagadt. Honnan szerezte a kis Szomjas Juli ezt a magabiz-

tosságot? Egyáltalán, miért is egyeztek bele, hogy az ifjúságot ő, éppen ő képviselje? A nagytiszteletű úr ajánlotta... Szép szándékkal, hogy a versengést, sértődést megelőzze. De kije ez a lány a nagytiszteletűeknek? Hogy ennyire tolják az előtérbe?

December elején megérkezett a névtelen levél. Reményinének címezték. Géppel írták. A stílusa felnőttre vallott, közepes műveltségű, fantáziadús felnőttre, inkább nőre, aki arra alapozta a vádakát, hogy Szomjas Juli a rendes, igyekvő, korabeli fiúkat megveti. Bezzeg Reményi Baláznak megnyitja a kisajtót a manzárdszobában...

Aki írta, nyilvánvalóan semmit nem tudott. Talán a sértett szomszédkamassz anyja. Vak-tában rágalmozott, ocsmány módon, de — s ez a legocsmányább — volt mit eltalálnia.

Reményiné teljesen összezarodott. Eszébe jutott az a kínos éjszaka, amikor a férje váratlanul magához húzta, majd eleresztette, ernyedten. Már akkor sejtette, nincs rendben valami. De hát megtörténhetett-e ez? Elhíheti-e Reményiről ezt a förtelmet? Nem bűn-e maga a feltételezés? Ha komolyan veszi a vádat, nem lesz-e maga is a rágalmozó cinkosa? Hogy teheték meg, a lelkesükkkel, aki csak jó volt mindenkire, egy hívásra szaladt; ha kellett, betegét ápolt, virrasztott, vigasztalt... És a további sustorgásnak hogyan vegyék elejét?

Talán csak egy őrült — próbált Reményiné napirendre térni. Szilveszterig nem is említette. Ingerlékenyen figyelt, az éjszakákat félálomban töltötte. Nem szökik-e a férfi? Ha Reményi dolgozott, lábujjhegyen osont az ajtajához, majd onnan föl a manzárdhoz, áruló zaj nem szűrődik-e ki?

Már kezdett valahogy megnyugodni. S akkor megérkezett a második levél — kétségtelenül ugyanazon elme szüleménye. A levélíró azt állította, Reményi kéjenc módjára naplót vezet, az élményeiről... azon buzgólkodik a lámpafénynél éjjelente, s ezt ő, mint a ház barátja, véletlenül fedezte föl.

A baráti körre való hivatkozás Reményinét végképp kiborította. Ha csak valami kis igazság is van a dologban, Reményi közvetlen hívei azok, akik áskálódnak. Meg kell győződnie, mielőtt a szennyest Reményinek kitegereti.

Az ünnepeket influenzát színelve ágyban töltötte, s egy alkalmasnak vélt január eleji délután besurrant Reményi dolgozószobájába. Az íróasztal fiókját — családi örökség, féltett darab — körömráspollyal feszegette fel, mit sem törődve azzal, hogy a zár körül lepattog a poltúr. Ha nem talál semmit, akár térdrehullik, úgy kér bocsánatot...

Reményi hamarabb érkezett, az influenzajárvány miatt elmaradt az asszonykör foglalkozása. Először értetlenül fogadta a zokogó asszony mentségeit, aki most azért zokogott, hogy valaha kételkedni mert Reményi Balázsban. Amikor előkotorta a két levelet is, Reményire rádőlt a szoba négy fala. A melléhez kapott, elszürkült, verejtékezett. Reményiné Julit szalajtottá sikítva orvosért, ő, ő ölte meg, a feleség, a férjét, a bizalmatlanságával, egyedül...

Szomjas Juli is megijedt, s miközben ült a doktor mellett a kocsiban, azon gondolkodott, ha ez a drága ember most meghal, ha szívinfarktus valóban, ő félrelöki Reményinét a tetem mellől és kiordítja a világnak, neki, csak neki van siratni joga... De ha felépül, ezért megfizet. Megfizet azért, hogy Reményiné hajolhatott fölé, Reményiné cirógatta, tette a vizesruhát a szívtájékra, ő pedig, a „kis” Szomjas Juli, megint csak nem volt más, mint közönséges fullajtár.

Szerencsére a dolog könnyebb érgörccsnek bizonyult, injekció és megfelelő gyógyszerelés mellett Reményi panaszai elmúltak. Ahogy összeszedte magát, minden igyekezete arra irányult, hogy a szekeret a kátyúból kihúzza. Szép, okos beszéddel Reményiné gyanúját végképp eloszlatta. Kételkedéséért megszidta. Nincs viszonya Szomjas Julival. Nem is kellett hazudnia. De Julinak is jobb, ha messze kerül a háztól. Mocskosabb az emberek fantáziája, mint hitte. Csalódás ez neki is, mély, megrendítő csalódás.

Reményiné viszont — ismét nyeregben, hirtelen kivirulva — mást javasolt. Nem diplomatikusan gyorsan megszabadulni a lánytól! Akkor igazolást kap a pletyka! Tartsák csak itt, az iskolaévig végéig. Reményi hiába érvelt, Reményiné kötötte az ebet a karóhoz. Láss a világ, aki egy Reményi Balázt össze mert hozni egy fruskával, lássa csak, nincs mit takargatniuk...

Majd éppen ő, Debrőczey Franciska, a számtalan védelmező ősevel a háta mögött, éppen ő versengene a piszokból kivakart Szomjas Julival...?

Reményi nem védhette meg Julit. Julinak maradnia kellett és el kellett tűrnie Reményiné ösztönös leckéztetését. Végül is — Reményiné nem mondta, csak érzékeltette szüntelen — azon a fogadáson Juli kihívó, szemtelen modora indította el a lavinát.

Persze, Juli szedhette volna a sátorfáját, de egyelőre hova? A tisztas házak már nem várták tárt karokkal. Amellett pedig kíváncsi volt. Meddig bírja Reményi a kettősséget? Meddig tart legendás lelkierője?

...hogyan ő is szereti Reményit, logikátlanul és gátlástalanul, önmagának naponta letagadta. Inkább táplálta düheit. El kellett néznie, Reményi hogyan igazítja felesége alá a széket, hogyan veszi el a teli szatyrót a kezéből, hogyan igyekszik a kedvében járni. Keservét az enyhítette, ha arra gondolt, mégis Reményiné az, aki be van csapva. Milyen buták a nők! És tulajdonképpen milyen hamisak a férfiak. Néha ingerelte: miért nem lát át ez a liba Reményiné a szitán? Miért nem csinál botrányt, miért elégszik meg a süket dumával?

Reményi vigyázott, négszemközt sose maradjanak. Február közepén azonban nem bírta tovább. Az elvarratlan lelki szálakban könnyű megbotlani. Ez a lány áldozat. Törékeny nő, még csak fejlődő szellemi tartalékkal. Közölte Reményinével, ő a felelős a házában élők minőségi állapotáért, s Szomjas Juliért komolyan aggódik. Leül vele egy alapos beszélgetésre — a tuskét kihúzza.

Reményiné örült; lám, a férje mindenbe beavatja. A gyerekek iskolában — azt a kis vasalóval, piperemóssal, amit mostanában unalom ellen Julira bízott, elvégzi maga is.

— Én kértem erre a férjemet — mondta Julinak. — Bánt, hogy az ostoba pletykát úgy mellre szívtad...

Az eset óta tegezte Julit — de viszonttegezésre föl nem szólította.

Julit hangulata ettől a nagylelkű közléstől korántsem váltott rózsásra. Azt mondta Reményinek, miután meggyőződött róla, hogy Reményiné nem hallgatózik: nem kér az effajta jóindulatból, az ő becsületét ugyanúgy megtépták. Mint valami kigyót, úgy állították be. Mindenki kapott elégtételt, legalább házon belül, csak ő, Szomjas Juli nem... s még csak el sem mehet, mert a gyerekek érdekére hivatkoznak, akiket ő is imád. Ebben az ügyben mindenki érdekes, csak ő nem! Hogy ugyan mit gondol, szegény pára, mit érez, hogyan viseli ezt a rohadt helyzetet? Egy hónap múltán, a neje ötletére méltóztatta őt a nagytiszteletű úr megkeresni...!!

Reményi a gúnyos hangra talajt vesztett. A helyes szót hirtelenjében nem találta.

Ez a módszer az, folytatta Juli, amivel a nemes érzést ki lehet egy emberből ölni. Legszívesebben fölpofozná magát, hogy még mindig, mindennek ellenére is képes szeretni...

Sírva fakadt, hüppögött gyámoltalanul. Azután csuklani kezdett. Reményi megveregette a hátát, s hogy már a haját simogatja, alig vette észre.

— Júlia — mondta könyörögve — Édes jó Julikám. Értse meg: végső soron se a maga személye, sem az én személyem, sem... senki személye nem érdekes. Az a dolog a fontos, ami megszentelheti, a céltalanságból kiemelheti az életet. Azt akartam és akarom megvédeni. Segítsen. Miért nem segít?

Julit ezt a titokzatos, nem hús-vér ellenséget egyre jobban gyűlölte. De azért megígérte Reményinek, amíg el nem mehet Isten nevében az egyetemre, próbál egy kicsit az elzártaságból kiszakadni. Tevékenykedik az emberek között, nem kövel, kenyérral dob vissza... a rossz nyelveket jó példával próbálja megszégyeníteni. Azért is megmutatja Reményinek, milyen tartalékai vannak — milyen magasságokba képes emelkedni! Hasonlítsa csak a színtelen-szagtalan nejevel össze!

Reményinével is közölte, szeretné leszerelni az esetleges kételyeket, neki se mindegy, milyen hír fut majd utána... Munkaviszonya sincs, a parókián töltött idő hivatalosan nem a legszerencsésebb ajánlólevél.

Reményiné kegyesen a „szárnyai alá vette”, egy-egy névnap vagy vacsora alkalmával el-

hurcolta Julit is magával, ezzel is demonstrálva, hogy amíg a férje végzi hivatott munkáját, ő ezzel a leánykával barátságosan, már-már testvéri ragaszkodással bánik.

Ez a közös járás-kelés átmenetileg lebénította a rágalmozót is — tekintélye csorbulását Reményi sem észlelte látványosan. Ugyanúgy megrakták gondokkal, mint eddig. Mindössze annyit érzékelt, hogy tanácsait nem fogadják a régi, feltétlen bizalommal. Mérlegelik, honnan tudja, *s miért éppen ő*, hogy erre van az igazság és csakis erre...? Egyértelmű intelmeire olykor kerülgető közmondással feleltek: „nem eszik a kását olyan forrón, jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok”, sőt: „kinek a pap, kinek a papné...”

S míg Reményi kegyelemért fohászkodott, Juli szemét-fülét tágra nyitotta. Sehol se találta azokat az embereket, akikről Reményi beszélt. Akik várják az ígét és változásra készek. Akik szomjúhozzák a tökéletességet. Nem találta az elesetteket és szerencsétleneket sem. Lehet, hogy azok bújtak el előle.

Végigette a lakomákat, fecsegett. A Reményi-féle csendes társaságot visszasírta. Az unalmas volt, de nem gusztustalan. A fiatalok között öregnek érezte magát: nem érdekelte a témájuk, neki nem tét egy magnó, egy bőrdzseki vagy akár egy Polski Fiat. Összekapaszkodva, csapatban a port rúgni semmi kedve, de magányosan vonaglani is hülyeség egy bűdös, sországu terem közepén!

Leszerelni se kellett senkit. Egy halvány célzás sem hangzott el. A névtelen levelet mintha áldomták volna. Azzal ugratták, hogy az anyjáról kérdezősködtek: nem hiányzik-e...

Juli elraktározta megfigyeléseit, későbbi hasznosításra. Jómódú családok, a község „krémje”. Állítólag ez az intelligencia. Ha véletlenül szelíd, kedves népekhez csöppentek be, Julit menten végtelen bágyadtság lepte meg. A derék középszer — nem, ez nem inspirálta soha. Az undorító jelenségek azonban fölgyújtották. Ha sikerül, és valaha toll vagy mikrofon lesz a kezében, élvezettel kifasirozza valamennyit. Úgyes, sima stílusban, amit ugyan pontosan megértenek, mégsem lehet őt felelősségre vonni, mert a fogalmazás a kiskaput meghagyja. „Ha akarom vemhes, ha akarom nem.”

A vörös köd az agyát feszítette. Mintha időzített bombát hordozna, indulatait úgy pátyolgatta: akkor robbanjon majd, amikor a legnagyobb szórás és a legnagyobb sűrűség egyaránt biztosított. Ezek itt kicsiny pontok. Bármily utálatosak. Az áfész-elnök József-napon — már tavaszodott! — pezsgőt bontott és panaszkodott a munkaerőhiányra. Segéd munkásnak nem jön csak a cigány. Csak addig cipekedik, amíg a családi pótlékra meg nem szerzi a jogsultságot. Majd marha lesz azután! Fel kéne égetni az egész cigánytelepet. Vagy legalább megtiltani, ne kornyikáljanak. Rendőrrel vitetni be, gumibotot neki, aki a száját közülük nótára nyitja. Aki nem dolgozik, ne is énekeljen! Néhányan nevettek. Szomjas Juli egyáltalán nem találta humorosnak. Más dolog az ősi munkaundor és más dolog a dal. Hőgyecz József igazat mond, következtetéseiben mégis igazságtalan. Mintha az orvos — a ronda betegség helyes diagnózisa után — benzint fecskendezne a vérbe.

Az állatorvosék cselédje, Ilonka, a „már-már családtag”, tálaláskor összetört egy kristály poharat. Az állatorvosné majdnem megtépte. „Szegény jó anyám készlete... Hogy lehet valaki, aki ebből él, ilyen rocskakezű?!” Ilonka bevágta az ajtót és az előszobából visszaordította: majd a legközelebbi száj- és körömfájáskor lopnak maguknak másikat.

Alkalmazó és alkalmazott — nem mindegy? Mind a kettő egyformán közönséges.

A párttitkárnál nem vizitáltak. A régi most vonult rokkantsági nyugdíjba, a prэшázából az orrát ki se dugta. Az „új fiút” Szabadvárról buktatták lejjebb, s azon az alapon, hogy ismerkedik a tereppel, keresgélt az embereit. Kire támaszkodhat, válogatta. Már sikerült néki részekre szabdalni a községet — melyik „klikk” a „választott”, még nem derült ki világosan. Mindenesetre az ellenvéleményt nem szereti — a hírek szerint azt hangoztatja, a demokráciát az anarchiától egy hajszál különbözteti meg. Akiben viszont nincs demokratikus hajlandóság, jobb, ha élve elássa magát. Nehéz az ilyen igényt kiszolgálni; sose lehet biztosan tudni, hol az a hajszál éppen. Az iskolaigazgató tömör tanácsa: „Nem pofázni. Tanítani” — e körülmé-

nyek között félig rezignált bölcsesség, félig nyálás alázkodás. Már csak ezért sem lesz Juli pedagógus... csak jusson be az orosz—magyar szakra!

Juli gyűjtötte az anyagot és természetesen szorgalmasan tanult is. (A rossz nyelvek ezen is csámcsogtak: ég a villany, éjnek évadján, a manzárdban...!) Meg kell a pontszámot szereznie. Reményi nem blamáhatja magát a rektornál. A rektor vámszentistváni. Illetve vámoszenti. Rendes református gyerek. Szabadváron tanít a finnugor összehasonlító nyelvészet professzora, Zakariás Aladár is, Reményi szinikritikus barátjának a nagypapája. Ha szerencsésük van, jövőre még nem passzolják nyugdíjba. Szomjas Juli elhatározta, nem ér ő rá szenvedni. A ködevés — szép, szép ez a drága Reményi meg az ő idealizmusa! — semmire nem vezet. Az emberek hajszoltak — bizonyos fokig mindegy, hogy ők hajtják saját magukat. Persze, hogy sopánkodnak, bánkódnak, de aztán valahogy bajaikat — éppúgy mint halottaikat — mélyen eltemetik. Könnyen vigasztalódnak: szemléltetik a malacot az ólban, a kerámiacsempét a fürdőszobában, a bundát a molyzsákban, a kocsit a garázsban s azt gondolják: mégiscsak vittük valamire. A gyerekeknek mégiscsak lesz mit aprítani a tejbe. Leltárába valamiféle szaporodást még az aránylag szegény is elkönnyelhet. Ha fölháborodnak, kilencven százalékban anyagi dolgok miatt teszik. Lehet, hogy elolvassák az újságokból, megnézik a tévében, hogy kínlódik a messzi világ. Lehet, hogy Reményi prédikációja alatt párás lesz a szemük. De ez olcsó részvét és olcsó megihatottság: fél óra múlva a szokott mozdulattal tömik a libát, s mint a „kikapcsolódás” különleges fajtáját, a kapott élményt csupán úgy dicsérgetik.

Az embereket — Szomjas Juli kesernyésen, de immár véglegesnek tűnő határozottsággal állapította meg — az sem érdekli igazán, az ország másik felében mi van, nemhogy idegen földön, A „jövő” fogalma számukra maximum két emberöltő előre (kalkulálva az unokákat), nemhogy az utópisztikus ezer (százezer) év... és semmiképpen sem a halálon túli tér- és időnélküliségük. Az emberek *itt* akarnak kényelmesen élni — s ebbe az életbe a Reményi által emlegetett negyedik dimenzió léte vagy nemléte *alakítóan* nem szól bele. Aki ilyesmin komolyan töpreng, bizony, egy kicsit hülyének nézik.

Juli kerülte Reményit. Valahogy sajnálta kiábrándítani.

De a tavaszi zsongásban az ő idegei is erősebben borzolódtak. Reményiné egyre több „alomműző” foglalatosságot varrt a nyakába, Kisbalázs osztályzatát is föl kellett év végére, folyamatosan, négyesre tornáztatni. A sok hiánypótló tanulástól kialvatlanul, ingerülten kószált ide-oda. Reményi azt hitte, a lelkifurdalás bántja. Hogy most harcolja bensőjében azt a bizonyos döntő harcot, ami az önzően mikrokozmoszikus szemléletből a makrokozmoszhoz vezet. Nem zavarta kérdezősködésével. Hálát adott Istennek, hogy nem zuhantak mindannyian végleg az örvénybe. A válás közeledik — közeledik a nehezebbje. Eddig együtt voltak külön. S külön kell együtt lenniük azután.

Áprilisban Vityulin Gyula, a Vöröshadsereg utca 24. számú magánvilla tulajdonosa, milliomas autó- és motorszerelő, váratlanul meghalt, törvényes örököst maga után nem hagyva. Annyira váratlanul halt meg, hogy valamennyi kurvája és haverja hoppon maradt. A házat lepecsételték, és májusban nyilvános árverésre bocsátották. Hogy-hogy nem, elterjedt, az ingatlant a hozzá tartozó kerttel az „új fiú” veszi meg; a műhelyt kultúrcélokra a községnek ingyen följánlja. Mindenesetre nem tanácsos az árverésen licitálni. Az „új fiú” úgy tett, mintha csodálkozna, s a házat nevenségesen olcsó áron, de teljesen törvényesen megvásárolta. Így se két fillér: az OTP a részletfizetést engedélyezte.

Reményi gyalogatos eljárásnak minősítette a dolgot, s tehetetlenségében elragadtatta magát: három-négyeszer az asztalra ütött. Kiszaladt a száján:

— Beszariak!

Szomjas Juli ezt az alkalmat használta föl, hogy megfellebbezhetetlenül közölje Reményivel:

— A maga ideológiája, bármily hangzatos, s bárhogy szeretném, a *gyakorlatban* nem funkcionál mégsem. Nem oszt, nem szoroz. Kedves nagytiszteletű Reményim...

Reményi döbbenet felelte:

— A hatás nem csak a közvetlen *matériában* mérhető. A *jelenlét* is cselekedet. A termés telettetése.

De már tudta: vesztett. El kell a lányt engednie. Csak önmaga számára nyerhette volna meg. Isten számára nem szerzett újabb katonát. A kudarc mintha szerelmét letapasztotta volna — kedélye elsimult.

Amikor Szomjas Juli júniusban a felvételi vizsgát a legmagasabb pontszámmal letette, s a kettős pártfogás eredményeként — vagy véletlenül — a szabadvári egyetem bölcsészettudományi karának orosz—magyar szakára ösztől felvételt nyert —, szinte könnyebbedett szívvel egyezett bele abba, hogy a lány — Reményiné kölcsönével — a nyarat már a városban, egyelőre albérletben töltsse. Annál is inkább, mivel egy újabb névtelen levél érkezett, most már az ő nevére egyenesen, azzal a váddal, hogy Szomjas Juli a kisfiúkkal a jázminbokor alatt rendszeresen fajtalanokodik...

A búcsú — kettejük búcsúja július kilencedikén délelőtt tizenegy órakor — minden romantikát nélkülözött. Családi körben zajlott le; csak a gyerekek ölelték át, csak Lajoska csókolta forrón.

Előző este Reményi nem mozdult Reményiné mellől, a kettős ágyból, s azt hitte, ezzel az utolsó kísértést legyőzte. Ez a diadal fájdalmát csaknem közömbösítette. Szomjas Juli pedig elhatározta, hogy — akaratí gyakorlatként — a minden bizonnyal rá várakozó Reményit nem látogatja meg. Akaratát sikerre vitte, s azt képzelte, aki erre képes, azon nem lesz úr a szerelem soha.

SZABADVÁR ÉS EGYETEME

„Az új szellemiség lényege: a kételkedni tudás és az egyéni vizsgálódás.”

(Stendhal)

Szomjas Juli — a kicsikart igazolásra, mely a „család” egy főre jutó csekély jövedelmét tanúsította, szeptember elsejétől helyet kapott a szabadvári kollégiumban. Az albérletnél alig ítélte jobbnak — de lényegesen olcsóbbnak. Az albérletben töltött másfél hónapot szinte át-aludta; kialudta magából Vámszentistvánt, Reményit, és a néha-néha meglepetésszerűen hiányzó Lajoskát. Új élet kezdődik: aki tanul és nem viselkedik ostobán, ezen a lépcsőn indulhat feljebb és feljebb... Lesz ő még rettegett riporter vagy talán kritikus, aki alatt a Kossuth-díjas művész úr is megfújja a székét...

A kollégiumi szobában négyen laktak. Juli ezt a természetétől merőben idegen közösségi létformát nehezen viselte. Kevés kis holmiját nem szívesen adta kölcsön, még az is idegesítette, ha a lányok bele-belelapoztak féltett könyveibe. Társnői fiatalabbak voltak. Az egyikük tanyáról jött, már hosszú kollégiumi évekkal a háta mögött. Csendes, félszeg; a középezt alig meghaladó tudással. A másik árva volt, s erre, mint különleges elbánásra jogosító tényre, állandóan és agresszíven hivatkozott is, mintha szülei korai elhalálzásának oka lenne mindenkinek, aki élve maradt. A harmadiknak az édesapja autóbalesetből származó skizofréniában szenvedett, s emiatt ő folyamatosan mentegetőzött: érzékenysége, sérékonysága nem családi eredetű kór első jele, hanem éppen az őket ért szerencsétlenség következménye. Ez a harmadik lány bizonyult egyébként a legeszesebbnek, az egyetem forrongó, s többségében fiúkból álló magja hamar fölfedezte.

Juli igyekezett magát mindhármoktól elszeparálni. Készségesen ágyazott, tett-vett, de a dumapartikból ahogy csak tudta, kivonta magát. Alig kezdődött el a szorgalmi időszak, Julit máris homályos ellenszenv kísérte. Gőgös. Ha a menzán rántotthús és lekváros tekercs van,

nem ujjong hangosan. A tanárokról nem nyilatkozik. Nem dicsér, nem ócsárol. Menet közben is tanul, a szemináriumon a kiselőadást az ujjá hegyéből kirázza. Nem krapekol. Fennsőbbéségesen mosolyog az évfolyamtársaira, a vitákat kerüli. Azonnal átjelentkezett a KISZ-be, de a munkát fumigálja. Dedós színvonal, mondja, a neki való feladatra vár. Nem is „el-lenzéki.” Az ilyen-olyan körökhöz nem csatlakozott, az óvatos puhatólózásokra azt felelte, semmiféle kollektív mozgalomban nem bízik, minden mozgolódás, ami csoportos, eleve halálra van ítéelve. Ő három évet böjtölt, hogy az egyetemre bejusson, nem kockáztat, nem kaparja ki senkinek a gesztenyét.

Juli az illegális sajtóterméket, a „Meghallgatás”-t tulajdonképpen izgalommal olvasta, de eszébe se ötlött, hogy ezen a fórumon próbálkozzon. Ha ő is bekerül az időnkénti tisztogató szórásba, neki nincsenek haverjai, hogy fölzárkózzanak és hangos szóval, szolidaritással megvédjék. Ő egy kis senki ebben a brancsban is. Attól tartott, csak felhasználnák, de a hősi dicsőséget más aratná le. Nem, ahol nem lehet vezér, nem lesz ötödik katona... Ez Szomjas Juli büszkesége! Áll a lábán, egymagában, egymagáért. Nem kell ahhoz csorda, hogy önálló nézeteit vagy kételyeit jól megkomponálva kifejtse. Arra való a spec-kol. A kis adjunktus csak tája a száját, pislog jobbra-balra, tulajdonképpen egyetért, de azzal fojtja el a szót, hogy szakmai kérdésekben ő aztán bátran állást foglal, de provokációba nem hagyja magát berángatni. Csende Tibor, a vezér, negyedéves. A diplomájával packázik. Krisztus-haja, Krisztus-szakálla van és nyers villogású, zöld, ferde szeme. Egyszerre emlékeztet Krisztusra — és Krisztus megkínzóira. Tekintélyt nem ismer, Zakariás Aladárt is támadja. Zakariás az összehasonlító finnugor nyelvészet professzora, s mint említettük, Szomjas Juli egyik patrónusa, a fiatal színikritikus nagypapája.

Zakariás Aladár — az illegális múlttal, régi politikai tapasztalatokkal rendelkező kiváló oktató, nemzetközi méretekben is jegyzett nyelvész — a Csende-kör rohamait szívós eleganciával fogadta s bizonyos fokú rokonszenvvel verte vissza.

— Én is ilyen voltam. Mi is ilyenek voltunk — mondta a dékánnak, aki kifejezte szándékát, Csenedét eltávolítja, előbb-utóbb. — Mintha csak a saját ifjúságomat látnám! Éjszakákat átvitatkoztunk! Nyomdát szerveztünk... A röpiratokat még most is őrzöm...

— De bátyám — hüledezett a dékán — az a Horthy-rezsimben történt!

Zakariás hümmögött valamit: az indulat azonos. az örök szabadságvágy, a korlátok döntögetése. Ha kicsi a meder, a folyó kicsap, és ne csodálkozzunk, ha ott is hömpölyög, ahol zöldell a vetés...

A dékán meggyőződött. Igaza van Cseőkének, a rektorhelyettesnek. Őreg már ez az értékes elme. Hetvenesztendős, január egytől tisztelettel nyugdíjba tanácsolják. A fiatalok úgysis a megrögzött, elidősödött társadalmat bírálják. A frissítés diplomáciai lépésnek is okos.

Szomjas Juli a rektorral — az évnnyító kivételével — nem találkozott. Ki tudja, valóban támogatta-e a felvételét? Zakariás azonban — bár tárgyát az elsőévesek még nem látogatták — gyakran kérte be fogadóóráira a lányt. Tehetségesnek tartotta. Szerette benne, hogy nem a földre és a levegőbe néz, ha beszél vele, hanem egyenesen a szemébe. Bátor szeme volt Szomjas Julinak. Zakariás faggatta, elszigeteltségének, magányosságának mi az oka? Szomjas Juli azt felelte, Csenedéktől fél, a „mozgalmi” csoportot pedig kisszerűnek tartja. A legapróbb marhaságot is akkora sallanggal körítik, a legköznapibb cselekedetet is annyi ideológiával dúsítják, hogy nevetnékje támad. Amellett szemérmetlenül hízelegnek a tanároknak. Mint egy-egy lóra, egyik-másik oktatóra úgy fogadnak. A professzor urak meg bedőlnek a hízelgésnek. Egymás közt versengenek, kinek az órái népesebbek...

Zakariás azt mondta, Juli túl szigorú — talán bizony Juli nem hízeleg soha?! Juli azt felelte, ha ilyen kitűnő emberismerővel áll szemben, mint Zakariás Aladár, meg se merné próbálni.

Zakariás Aladár — aki tisztelte tanítványai szabad akaratát és hibáikkal együtt karakterüket (többek között ezért bélyegezték szenilisnek) — nem tudta eldönteni: őszinte ez a lány?

Vagy „képmutatás-ellenessége” éppen a legrafináltabb képmutatás? Akárhogy is: érdekes. Annyi szürke között.

Figyelmeztette Julit, ne úszítsa maga ellen társait. Olyan típus, aki saját korosztályában mindig több ellenséget talál, mint barátot. Van valami kihívó a puritánságában. Ha nem vigyázz, kétoldalról lövik majd, hamarosan. A legingatagabb pozíció — minden látszat ellenére — a közép.

— Én nem középben, hanem a dolgok felett kívánok létezni — mondta Szomjas Juli, s most tudtán kívül hasonlított Reményire.

Zakariás bólogatott. Ha volna Isten, s bárcsak volna, de nincsen, körülbelül Isten engedhetné meg magának ezt a fényűzést, sikerrel. Ő inkább azt javasolná, olvassa a klasszikusokat, Marxot, Lenint, szövegmagyarázat nélkül, mintha először olvasná. Meg fog lepődni, mennyire modern ez az eszme, milyen mélységesen humánus, és mint ellenségei állítják, mennyire nem „földhőztapadt”. Közösségi cél nélkül a legigényesebb individuum is kiút helyett önmagába görbül vissza... A testvériség ideája nem szólam, a szocializmus nem kódös fogalom, nagyon is határozott, nemzetre szabott arculata van, de a gyakorlatban kisgyerek, a maga védelmezőjét, formálóját szüntelenül megkívánja...

Szomjas Juli halvány sajtást érzett a csontjaiban, a vámszentistváni parókia kertje, a jázminbokr, a szőlőlugas, a diófa tért vissza egy pillanatra. Zakariás szavai és Reményi szavai között analógiát fedezett fel — s a pillanatnyi nosztalgia után ez elegendő volt arra, hogy Zakariást a szükségesnél ne engedje közelebb. De azért némi rokonszenvet nem tudott az öregtől megtagadni; figyelme jól is esett a nagy magányosságban. Szobatársnői közül az „árva”, gúnyos célzásokat tett Juli gerontomán hajlamaira — ez nem bántotta Julit különösebben. Talán nem is árt, ha azt hiszik, az öreg bukik rá, ő meg rajong érte... Talán jelent valami védelmet.

Már a félévi vizsgák előtt történt, hogy végül is cserben kellett hagynia Zakariást. Híre ment, az évet épp csak végigcsinálja, a következő oktatási évadban már nem tér vissza, legfeljebb óraadóként; szigorúan szabott keretben. Juli sajnálta, s szobájába már hívás nélkül is be-bekopogott. Zakariás az ünnepek előtt óriási pakkokkal mászkált, ő intézte népes családjá be-vasárlásait, s Juli egyszer — amikor a lépcsőn mellészegődött — kivette a csomagot a kezéből. Aznap este a szélesmozdulatú, villámszemű Tiber Mariann Emese — Csende Tibor hú csatlósa — lámpaoltás után a villanyt újra felkattintotta, s a már szendergő Julit fölrázta. Nem csinál belőle titkot, mondta, hogy ők mindenről tudnak. Juli fölhasználja a bizalmas értesüléseket, melyeket ő gyanútlanul szolgáltat, s Zakariáshoz szalad vele... Juli „tégla”, minden jel erre mutat. Juli megdöbbenése oly meggyőző volt, hogy Tiber Mariann Emese valamelyest módosította véleményét. Lehet, hogy az egész nem szándékos... Lehet, hogy Zakariás is teljesen ártalmatlan, sőt, a maga csökött módján becsületes. De pletykás vénember. Pusztá butaságból továbbad mindent, amit hall. Zakariás nem elsőosztályú elme. Már régen az aggok házában volna a helye, ahogy, mint a Lóci papagáj, egyre a „közös nevezőt” hajtogatja. Rossz vért szül ez a barátkozás, persze, befolyásolni nem akarják, csak neki, Tiber Mariann Emesének személy szerint kellemetlen, hogy az ő szobatársa... ez a Szomjas Julika... Juli már higgadtan közölte, attól nem lesz valaki egyéniség, ha egyszerre két keresztnévet használ, mint mostanában divat, attól még, hogy bonyolult, nem jegyeznek meg jobban egy nevet... neki a Szomjas Juli is elég, de a kicsinyítő képzőt nem kéri.

Mindenesetre Juli nem merte többé Zakariást négy szemközt felkeresni — s egyúttal Csendéektől végleg eltávolodott. Nincs keresnivalója olyan bandában, ahol ilyet feltételeznek róla. Aljas spicli... Ó!

Zakariás egyszer-kétszer reklamálta, s amikor Juli mindig a közeledő vizsgaidőszakra hi-
vatkozott, visszavonult. Még ott volt az egyetemen, de már eltemették.

Szomjas Juli valóban sokat tanult, s lázas izgalommal várta a vizsgákat. El fogja kápráz-
tatni őket. Jelesnél gyengébb jegyet magának meg nem enged. A séta volt egyetlen szórakozása
— a tévét sem bírta csoportban nézni, idegesítette a fény- és hangerő perccenkénti módosítása.

Természetesen korábban is járt már Szabadváron. Szabadvár Pesthez is, Vámszentistvánhoz is hasonlít. Zajos mint Pest — s lakói egymásnak már éppoly idegenek. De mint Vámszentistván, hosszanti irányban terül el, s külső részén az állattartás itt is megengedett. Üzletei szépek — csupaüveg Skála és Domus áruháza van. A választék szinte fővárosi. Néhány népművészeti boltocska, vendéglő, üzemi fióklerakat hirdetné Szabadvár megkülönböztető tájjellegét, egyéniségét — de ezekben az árkádok alatt hangulatosan kiképzett helyiségekben is csak azt kapni (vagy nem kapni) amit országszerte. Szabadvár egyeteme a Ferenc József-i békeidőkben, a múlt század végén létesült, ha úgy tetszik, van is, nincs is hagyománya. Kollégiuma friss vívmány, szupermodern, uniformizált. A heverők keskenyek és kemények, a szobák falain mindenütt ugyanaz a reprodukció, Csontváry Libanoni cédrusa, a szériában elsikkadó látomás. Az ételszag a jobb szárnyon erős — a bal szárnyon a fűtés hangosabb. A szobákban a lányok senkit se fogadhatnak — s nekik maguknak is zárórára kell hazaérkezniük. A házirend némiképp hasonlít a kórházéhoz. Felnőtt emberek, gyámság alatt. Juli belátta, hogy tömegeesen nem lehet másként valamiféle rendet tartani, ez a közösségi élet hátránya, lám, megint a „közösség” nevében fosztják meg elemi szabadságjogaitól. Nem kívánt ő férfiakat felhordani: de hogy ha akarná se tehetné, dühítette. Képmutatás ez is. Mindenki összefekszik mindenkivel, a lehető legmegalázóbb körülmények között; csak ne az épületben történjen, az a fontos. Különbösen is: nehéz három szuszogást — hortyogást hallgatni. Nem tartozni senkihez, mégis közömbös emberekkel legintimebb testi funkcióinkat megosztani.

Szomjas Juli vágyódott a régi manzárdra, ahol a nap végeztével nem zavarta senki. Olvashatott, tanulhatott, szavalhatott is a tükre előtt. Oda többé nincs vissza!

Karácsonykor meglátogatta anyját — ott se volt nyugta, a három napot végigszenvedték. Anyja nem hitte el, hogy az ösztöndíj ruházkodásra nem elég, anyja új élettársa pedig — egy százkilós gépkocsivezető — éjjel kettőig beszélt egyfolytában a honvédségi harcgyakorlatban szerzett katonaeleményeiről. Kérte Julit, állapítsa meg az intelligenciahányadosát... Juli a verandán aludt, majd megfagyott. Ehhez képest a kollégium: paradicsom.

Tulajdonképpen arra számított, Reményiék néhány napra visszahívják. A gyerekek kikövetelik. De a gyerekek hamar felejtenek. Reményiék pedig egy elemőzsiás csomaggal „letudták” a karácsonyt. A mellékelt levelet Reményiné írta, kedves, de mérsékelt bizalmas hangon, a gyerekek üdvözlését tolmácsolta, s nyugtatta, a kölcsönt tekintse ajándéknak, eszébe ne jusson törleszteni... Reményi aláírta a levelet, nem a felesége neve mellé, hanem a másik sarkokban. Reményi egy könyvet is küldött, Pascal Gondolatait, néhány passzust ceruzával megjelölt benne. Juli izgalommal, a lapszám sorrendjében olvasta el őket, személyreszóló, első sorban kettejük kapcsolatára vonatkozó üzenetet keresve.

...S nincs, nincs Pascalnak igaza. Lehet, hogy a XVII. században a közömbösek boldogtalanok voltak. Ma azonban csak ők — a balgák — boldogok. S egyáltalán: boldogság! Ködös fogalom. Mit értett vajon Pascal, a maga eretneken katolikus agyával boldogságon?

„Az igazságosság vitatható, az erő azonban nagyon jól felismerhető és vitathatatlan. Így aztán nem volt rá mód erőt adni az igazságosságnak, mert az erő szembezállt vele, kijelentvén, hogy ő az igazságos. Mivel nem tudták elérni, hogy ami igazságos, egyúttal erős is legyen, úgy intézték az emberek, hogy az legyen igazságos, ami erős. Össze kell tehát kapcsolni az igazságosságot az erővel, ezért vagy az igazságot kell erőssé, vagy az erőt igazságossá tenni.”

Hogyan...? Mi hát az igazság? Ebből következően, minden ami gyenge?

De legjobban az utolsó idézet kavarta fel. „Az emberi sorból lép ki, aki a középből kilép. Az emberi lélek nagysága abban áll, hogy tudjunk megmaradni a középszerben; egyáltalán nem az a nagyság, ha kilépünk belőle, hanem az, ha nem lépünk ki.”

Mi ez? Juli terveinek kritikája? Hogyan értse? Reményi a középszer prófétája?

Egy fecni, egy cetli többet ért volna. Egy szó. Ami csak az övék.

A könyv fölkerült a zsúfolt polcra, a többi közé. Magára van ő hagyva. Ha megbetegedne, nem ápolná senki. Még istenigazából beszélgetnie sincs kivel. Szőlős Erzsike, a „csendes” szobatárs Kerek András előadásaiért rajong: besompolyog a terembe, leül hátul, a jegyzeteit

szó szerint bemagolja. Kerek András az orosz tanszéken külsős, a tizenkilencedik század orosz irodalmával foglalkozik, a Tolsztoj-jelenség a vesszőparipája. Szomjas Juli nem tudott az óráján fölmelegedni: nem különböztette meg őt, „gyerekemnek” szólongatta ez a tanár, akár a többieket. Egyáltalán, Julit idegesítette a tömjén — még ha méltó kapja is, ő képtelen valamiféle révületben a füstölőt rázni. Ő változatlanul akkor érzi jól magát, ha nem ő figyel, hanem őreá figyelnek...

Alig várta a vizsgát. A vizsga a legjobb alkalom arra, hogy a masszából kitűnjön. A vizsgáztatót is le kéne pipálni!

Majdnem így történt: egy négyes csúszott be mindössze, régi magyar irodalomból, amit sose szeretett. Ez se esett olyan rosszul, mert aznap — rajta kívül — mindenki elhasalt. Salgó Dénes tanársegéd példát statuált éppen. De akárhogy is: Szomjas Juli bizonyított.

A sikeres fél évvel a háta mögött azonban a reménytelennek látszó télben észrevette, hogy unatkozik. Elérte, amit akart, amire feszített idegekkel készült, s hirtelen — a tömény tanulás terhétől szabadulva — üresnek érezte a napokat. Türelmetlenség fogta el: a végső célhoz alig jutott közelebb. Mohósága újabb táplálékot keresett — az óra ketyeg! Nyugaton a huszonkét esztendő már nem is számít igazán fiatalnak, nem ritka a tinédzserek tündöklése sem. S ő egy mikrofont se kap a kezébe — tevékenységét nem igényli senki. Csendét fél évre felfüggesztették, hívei dacosan, mártírral járnak kelnek. A KISZ-vonal az egyetlen — akármilyen sivár a programja, amit talán meg lehet lovagolni, amin keresztül a tűzhöz talán ő is odajut.

Maga a szervezet is meglepődött, amikor Szomjas Juli részt kért az egyetem közelgő centenáriumi ünnepségéből — pontosabban ajánlkozott a szervező bizottságba. Mindenesetre készségesen fogadták, s amikor észrevették, ez a lány dolgozik is, egy-kettőre ráhárították a munka dandárját. Műsort, meghívókat, dekorációt. A rektorhelyettesnek — aki a tényleges hatalmat a rektor helyett gyakorolta — nagy könnyebbségére szolgált, hogy tőle és az oktatói gárdától nem várnak mást, csak az irányítást és ellenőrzést. No meg a reprezentációt. A kirkatot a rektor kapta: az ünnepségsorozat megnyitását, a díszoklevelek osztogatását, és neki kellett, a helyettesével karöltve, a „híres diákokat” fogadnia.

Miközben „nagy nevek” után kutattak, szenzációként kiderült, Mohl elvtárs huszonhét esztendeje egy évig volt a szabadvári egyetem hallgatója, igaz, esti tagozaton, utána szipkázta el Budapest. Természetesen Mohl elvtársat kérték meg, emlékezzen az „alma máterre”, és további eredményeket kívánva a jelen ifjúságát köszöntse. Mohl elvtárs készségesen elvállalta.

Juli a döntő nap előtt éjjeleket álmodozott. Maga is kinevelte magát. Micsoda ostobaság, Mohl, mint ugródeszka! Hiába penderül elé, azt sem fogja tudni, ki ő és honnan kéne ismernie... Csak felsül majd és éghet a pofája a szegyéntől a többiek előtt.

De hátha sikerül? Hátha megint lesz egy ügyes, különleges mondata, és sikerül a dicső férfiút elkápráztatnia? S legalább megkérdi, mik a tervei?

Juli ötlete volt, hogy a vörös drapériákat puha vörös fátyollal helyettesítsék: lebegő és távlatos lesz a színpad, nem oly merev. A nemzetiszínt egy foltban, de uralkodó ponton használják, és a megycímert ne felejtsek le róla. Ne engedjék a múltba veszni.

A megye címere — a négytornyú városháza és alatta tört mezőben a botra kötött csizma — nagy vitát váltott ki, pro és kontra. Ki tudja, mi ez? Minek értékelhető? Hagyománytisztelet vagy lokálovinizmus? Csendéék így írtak a „Meghallgatás”-ban: „...ez hát a közeg minősége, melyben egy ártalmatlan-ártatlan, holmi tüsténtkedőktől előkapart megycímert is óvatosságra int, ez hát a közeg, ahol a szabadság határát szaggatott vonallal előrajzolják, és a résztvevők öntevékenysége mindössze abban merül ki, hogy nekik az előrerajzolt szaggatott vonalat tintával áthúzni megengedik...”

Ez a cikk eredményezte azt a döntést, hogy a címerdolgot támogatni kell.

Szomjas Juli pedig — tekintve, hogy Csendéék „holmi tüsténtkedővé” degradálták, végérvényesen megsértődött. Akkor inkább ez a társaság! Ezek legalább nem harapják át rögtön az ember torkát. Ezek legalább — kellő tapintattal — irányíthatók.

Határozottan büszke volt, amikor Mohl elvtárs, szemléltartva a beszéd színhelye felett, a

dekorációs megoldást külön kiemelte. A megszokás elszűrheti az eszmét, mondta, kitűnő ötlet ez a frissítés, a párt intencióival összhangban, most aktuális igazán...

Zakariás, aki még tanította Mohlt, s Mohl külön kívánságára csatlakozott, megjegyezte, hogy mindezt egy elsőéves, lelkes kislány találta ki, ő az ügy motorja, évfolyamelső, különben. Előráncigálta, tüntető jóindulattal a háttérből Szomjas Julit.

Mohl összehúzta a szemét és kijelentette, juhászkutya legyen, ha a kis elvtársnőt már egyszer be nem mutatták neki.

Mohl híres volt memóriájáról, gyakorolta, nem hagyta berozsdálni. A névre persze nem emlékezett, de a név hallatán — Szomjas Juli — szaporán bólogatott.

— Szomjas Juli, Szomjas Juli... — Szomjas Juli nagy lélegzetet vett és kisegítette.

— Én töröltem le Mohl elvtárs nadrágjáról a sarat... Vámszentistvánban.

Néhányan kuncogtak, Mohl azonban mosolygását még szélesebbre nyitotta.

— De mennyire, de mennyire... Figyelemreméltó kislány. Hát azt tudja-e, a címer mit szimbolizál? Én is itt éltem, másfél évig a megyében...!

Juli ennek — éppen ennek — elfelejtett utánanézni.

— Az ember bármily messze mehet — mondta, egy csepp gondolkodás után — amit talált, mégis a saját fatornyos hazájába hordja vissza. Az elszakíthatatlan kapcsolat jelképe, akár a tápláló gyökér meg a nyújtózó lombok... Élő példa, hogy az országos gondok közt is itt tetszik lenni.

Mohl megcsóválta a fejét, elkomolyodott. Úgy látszott, a törleszkedést elhárítja. De az este folyamán, az aulában, mielőtt kezdődött a multság, s búcsúztatására a sorfal már készen állt, még egyszer szóba ereszkedett Szomjas Julival. Valódi érdeklődéssel kérdezte terveiről, s amikor meghallotta, hogy Juli próbálkozna a tollal, így szólt nyájasan a rektorhelyetteshez:

— Hát Cseőke elvtárs... íme!

Cseőke Pál a megyei újság kultúrrovatának vezetője volt, mellesleg; s pesti sajtó fórumokon is befolyásos egyed. Tanítani alig tanított, eredeti tárgyát a pszichológia-lélektant háttérbe szorította hivatali tisztsége.

— Persze a te hatásköröd, Cseőke elvtárs. Nem kontárkodom bele.

Cseőke hunyorgott, Mohl legyen nyugodt. Mohl még megkérdezte, Juli szülei mivel foglalkoznak, Juli egy kis habozás után azt felelte, tulajdonképpen, eredetileg, kétkézi munkások... Zakariás csodálkozott. Őt úgy informálta Juli, hogy parasztszármazású.

— Aztán — mondta Mohl és kezét fogott Julival — ha majd oda kerül a sor, tudja hol talál meg... nem ígérek protekciót, de a tehetséget, s ezen a politikai tehetséget is értem, elvtársak, kallódni nem hagyjuk!

Cseőke tudta, amit Juli nem: Mohl — ahogy vámszentistvánban a KISZ-es lány is említette — szívesen fejleszti kádereit az ifjúság köréből. A saját fiával elégedetlen, egy-egy sikeres „kineveléssel” mintegy apai kudarcát is cáfolja. Ha ez a kis Szomjas komolyan veszi a dolgot — s üti a vasat, amíg meleg, egy-kettőre előnyös helyzetbe juthat; módjában lesz használni, illetve ártani.

Szomjas Julival megint fordult egyet a világ. Csendéék már nem is gúnyolták. Keresztülnéztek rajta. Már most, február elején készültek március tizenötödikére. Híre ment, hogy a Petőfi-emléktábla kampójáról leveszik majd a hivatalos koszorút és a sajátjukat teszik a helyébe... Julinak erről az volt a véleménye, hogy mind az egyik, mind a másik gesztusban sok a teatralitás, az a néhány spontán, kis nemzetiszínű papírzászló, amit az idő tájt a fal és a márvány közötti résbe szúrnak, a legőszintébb és a legbecsesebb. De ezt a véleményét nem osztotta meg senkivel. Élvezettel figyelte, hogyan kezdik társai — Csendééket leszámítva — ebben abban a kedvét keresni. Szinte hízlegtek — de szapulták a háta megett. Irigyelték és utálták, mindez azonban népszerűségnek látszott. Juli nem hitt nekik, de apró figyelmességeiket, a hazug hódolatot elfogadta. Az pedig, hogy a tanárok (s egyúttal bizonyos körök) rivalizálásukban őt avatták üdvöskévé, pokolian mulattatta.

Cseőke — amikor a jegyzethiányra panaszkodott neki — saját, fénymásolatú példányát

adta oda, s arra kérte Julit, ha valami hiányosságot észlel vagy valami baja van, ne forduljon máshoz. Óvta a hamis protektoroktól. Ő — s nem kizárólag Mohl elvtárs javaslatára, hanem pedagógiai meggyőződésétől vezérelve — nagy fantáziát lát Szomjas Juliban. De okosan kell viselkednie! Próbálkozzon hát recenziókkal, sürgős postamunka! Három-négy könyvet Juli kezébe nyomott — szólt néhány szót a könyvek szerzőiről, ez a méltatlanul elfeledett derék-had, mondta, itt az ideje a szellemi rehabilitációnak...

Juli megértette, hogy ezeket az írásokat meg kell dicsérnie. Eleinte kínlódott: az izlése tiltakozott. Mintha korpát rázna, a szövegekben semmi spiritusz, semmi lendület, semmi olyan plusz, amiért a papírt pusztítani érdemes. Ezekből a művekből tizenkettő egy tuca — „neves” írók és névtelenek középtermékei, amelyekből kihallatszik a szorgalom lihegése. Némelyik keresetten unalmas, s álfordulatossága ellenére érdektelen a másik. Juli sose választott volna éppen ezek közül — amikor fontos könyvek elolvasására sincsen idő. De nem volt saját maga ellensége. Nyilván Cseőkének — és barátainak — valamilyen okból ezekre az emberekre van szükségük, ezekkel kívánnak demonstrálni valamit, vagy ezek által szorítani bizonyos embereket homályba. Valakinek tehát meg kell írnia a rosszról, hogy miért jó — s ha friss, „romlatlan” toll teszi ezt, a hitele is nagyobb. Juli kapóra jött — most kell a szerencsét üstökön ragadni.

„Egye fene — gondolta Szomjas Juli. — Kinek ártok vele? Örvend, akit megdicsértem. Olyan nagy vétek? Örvendezik és szeretni fog. Ő is viszontdicsér engem. A különleges fogékonyságomat, ahogy azt is felfedeztem, amit eddig nála soha, senki... Jó stílusgyakorlat! Aztán egyszer csak rábízna egy-egy igazit...”

Cseőke még azt is megengedte, hogy a recenziókat az irodájában pötyögtesse le. Alig volt érdemi megjegyzése, a gördülékenység, a spontánnak álcázott fordulatok különösen tetszetek neki, bátor, mondta, ha egy fiatal önmagára is mer hivatkozni, s nemcsak a szakma nagyjaitól idéz vagy azokra fülel...

Juli — amikor még azon a szombaton elolvasta a megyei lap kulturális mellékletében „Három könyv rólunk- nekünk” című dolgozatát — egészen megmámorosodott. Lehet, hogy a könyvek rosszak — de az esszé remek. Műfajilag támadhatatlan. „SZ. J.” — ez pedig ő!

Lévai Norbert, docens, a filozófiatörténet egyetemi atyja ennek alapján kérte Szomjas Julit magához. Szomorúan látja, mondta, hogyan lehet egy képességet fecsérelni, aprópénzre váltani. Ő őszinte, s bár világos, hogy az ösztöndíj kevés, mégsem szabad Julinak eladnia magát. Nem gondolja-e Juli, hogy aki olvassa ezt az elegáns eszme-futtatást, ami a maga nemében dús, élvezetes, és azután azt a három, enyhén szólva harmatgyenge könyvecskét, tulajdonképpen be van csapva? Mert aki így tud írni, mint Szomjas Juli, annak lehetetlen, hogy ez a sílány, szecskavágó irodalom tessen...

Juli azt felelte, ő sajnálja az alkotókat, a gyenge is éppúgy szenved. Lévai Norbert megpaskolta az arcát, tipikusan női vonás, mondta, de majd ő ad neki egy könyvet: ez az író, akire méltán figyelhet, ha eddig még nem tette esetleg, ez az intellektus nemzetközi méretekben is a piacon lesz, amikor a többi régen elsovad. Ez aztán megszenvedte negyvennégyben ezt az európai „könnyed mélységet” Persze, Juli azokról a dolgokról csak a történelemből tud, a történelemoktatás pedig még ma is szemérmesen bánik soha el nem törölhető tényekkel...

Juli sóhajtott. Az ő családjának — bár távoli oldalágon — sajnos, nagyon is vannak közvetlen emlékei...

Lévai Norbert beszívta az alsóajkát és azt mondta, nem kell mindent kibeszélni. Írjon a könyvről, ne tartsa vissza a lelkesedését, és ő — Lévai Norbert — a pesti Szemlénél helyezi el. Soronkívül! Még az áprilisi számot eléri. A főszerkesztő igényli a vidéki értelmiséget. És nem ám „SZ. J.”! Szomjas Júlia! Tanulják csak meg a nevét, időben.

Lévai Norbert Mohl osztálytársa volt a politikai főiskolán. Együtt indultak — s most kölcsönösen féltékenykedtek egymásra. Mohl néha bántotta, hogy nem lett tudós, Lévai pedig azt érezte, jobb híján merült a tudományba. Lévai esküdött a saját izlésére, elfogultságát nem

vette észre — veszélyes lett volna erre figyelmeztetni bárkinek. Juli tehát ezt a gombócot is lenyelte. Annál is inkább, mert az általa ajánlott regény nem volt annyira rossz — inkább szándékában „geil”; egy kissé igazságtalan. De röstellte volna, ha éppen ezt a feladatot nem képes ravaszul megoldani.

Lévai gratulált a mértéktartó, mégis szenvedélyesen izzó hanghoz, a formai bravúrok szakszerű elemzéséhez.

Áprilisa a Szemle fülborítóján — „e havi munkatársak” — ott olvashatta a saját nevét, csupa nyomtatott nagybetűvel.

Zakariás a lapot savanyúan tolta félre. Ritka dolog, mondta, hogy egy fiatal ilyen sokoldalúan és kritika nélkül tud lelkesedni. Csak ne nevezze, amit csinál, kritikának... És vigyázzon, mert akit ilyen szédítően emelnek, ugyanúgy ejtik is!

Csőke kifejtette, nem haragszik, nem tartja hálátlanságnak, hogy Juli más irányba is dolgozik, Pest az Pest, de speciel ő is el tudja intézni, ha olyan az írás színvonala, hogy Juli nagyobb popularitáshoz jusson... bár ő a fokozatosság híve, szeszély nélkül.

Versengtek érte — s Juli, miközben megvetette őket, a tőlük származó kegyeket és előnyöket nem vetette meg. Amikor a szabadvári rádió felkérte vasárnap délelőtti ajánlóműsorába, saját hangjától valósággal megmámorosodott.

Hallotta-e Reményi? Az újságcikkekre miért nem reagál? Ha legorombítaná, ezzel azt jelezné, nem közömbös...

Valamivel kevesebbet tanult, de még mindig eleget. Csak nyújtózott a vörös ködben. Még a kicsiny hatalom is mily boldogító! Az újságvivágatokat spirál, nagyalakú füzetbe ragasztotta, a köszönőlevéllel együtt, amit az egyik szerzőtől kapott.

Előbb-utóbb eljön a nagy, érdemi munka: amikor már megengedheti magának, hogy farsírtot csináljon egy-egy vadmarhárból, a védett szobrokat ripityára törje. Ha tekintélye lesz, végre majd fölmutathatja a csoportérdektől független, maradandó gyönyörűt... Erővel az igazságot — saját szubjektív igazát, legalább.

Egyelőre azonban úgy látszik, a tekintély megszerzésének útja egy kissé szemetes. S nem azt kívánják tőle, hogy ezt a hulladékot felszedegesse, hanem hogy fintorgás nélkül, ügyesen sasszézva — cél iránt — haladjon a szemétben.

LELKES ISTVÁN: VÁSÁRHELYI HÁZAK